Моўны марафон: алімпіядныя заданні па вучэбных прадметах “Беларуская мова” і “Літаратурнае чытанне” (4 клас)

Наталля Уладзіміраўна Хмялеўская,
настаўнік пачатковых класаў
вышэйшай кваліфікацыйнай катэгорыі
Махнавіцкая сярэдняя школа Мазырскага раёна,
Ала Мікалаеўна Церах,
настаўнік пачатковых класаў
вышэйшай кваліфікацыйнай катэгорыі
Махнавіцкай сярэдняй школы Мазырскага раёна

Правядзенне алімпіяд з’яўляецца неад’емнай часткай работы настаўніка пачатковых класаў. З іх дапамогай настаўнік мае магчымасць выявіць інтэлектуальны патэнцыял навучэнцаў, павысіць цікавасць да вучэбных прадметаў, пашырыць кругагляд. Прапанаваны моўны марафон уключае тры туры. Працягласць выканання заданняў кожнага тура – 60 хвілін.

Задачы: стварыць умовы для развіцця інтэлектуальных і творчых здольнасцей, пазнаваўчай актыўнасці вучняў; садзейнічаць развіццю ўвагі, мыслення, кемлівасці; выхоўваць цікавасць да моўнага багацця роднай мовы.

І тур

1. **Дапоўні тэкст лікамі, якіх не хапае.**
   Сучасны беларускі алфавіт складаецца з ___ літар.
   ___ галосных літар служаць для абазначэння ___галосных гукаў.
   У беларускай мове ___ зацвярдзелых гукаў.
   ___ літары беларускага алфавіта, якіх няма ў рускім алфавіце.
2. **Запішы словы ў алфавітным парадку.**
   Крот, кабан, куніца, кіт, кракадзіл, карова, казуля, кенгуру, камар, краб, какаду, кашалот.
3. **Разгадай крыжаванку са слоўнікавых слоў.**

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРЕССА

1) Доля мінуты.
2) Будзе і на нашай ... свята.
3) Кроплі вады, якія падаюць з хмар.
4) Той, хто плавае.
5) Ловіць мух у сваёй сетцы.

			1. **с**						
	2.		**л**						
		3.	**о**						
4.			**в**						
		5.	**а**						

4. Падкрэслі правільныя варыянты перакладу слоў з рускай мовы на беларускую.

Ковёр – дыван, тыква – кавун, цветок – кветка, июль – чэрвень, бусы – пацеркі, мечта – мара, облако – хмара.

5. Выпраў памылкі ў выдзеленых словах.

Дараваў **дачке**, прачытаў у **кніге**, пайсці **па** грыбы, гулялі па **вуліцам**, раслі ў **поле**, заплакала ад **болі**, дайшлі да **луга**, мяч для **футболу.**

6. Ад дзеясловаў утвары назоўнікі.

Калыхаць – ______________, думаць – ______________, аб’яднаць – ______________, правяраць – ______________, слухаць – ______________, хварэць – ______________, варажыць ______________.

7. Выпішы з рада слоў спачатку аднакаранёвыя словы, а потым формы аднаго і таго ж слова.

Лес, ляснічы, леснікі, ляснік, лясны, лесвіца, лесніком, лясніцтва, лесніку, лесавік, лесніка, узлесак, прылезці.

8. Узнаві прыказкі па апорных словах.

Маці – Радзіма.
Нарадзіўся – прыгадзіўся.
Павядзешся – набярэшся.
Жыць – не тужыць.
Слова – дзень.
Жыццё – поле.
Катацца – вазіць.

NG press ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРЕССА

9. Успомні і запішы прозвішчы знакамітых людзей Беларусі, якія складаюцца з двух, трох, чатырох складоў (па два).

10. Па пачатку ўспомні і запішы назву беларускай народнай казкі.

1. Жыў некалі на свеце адзін музыка. Пачаў ён іграць яшчэ змалку.
2. Даўней было так: як састарэе бацька, то сын завязе яго ў глухую пушчу ды і пакіне там.
3. Былі ў аднаго чалавека два сыны. Як выраслі яны, бацька сказаў:
   – Пара, сыны, за сталую работу брацца. Хто з вас чым хоча заняцца?
4. Жыў адзін цікаўны хлопец Андрэй. Хацеў ён усё ведаць.
5. Жылі-былі коцік і пеўнік. Добра жылі, дружна. Коцік на паляванне хадзіў, а пеўнік есці варыў, хатку падмятаў, песні спяваў.

№	Адказы	Колькасць балаў
1	32 літары; 10 галосных літар, 6 галосных гукаў; 6 зацвярдзелых гукаў; 3 літары.	4 балы (па 1 бале за правільны адказ)
2	Кабан, казуля, какаду, камар, карова, кашалот, кенгуру, кіт, краб, кракадзіл, крот, куніца.	6 балаў (па 0,5 бала за правільны адказ)
3	Секунда. Вуліцы. Дождж. Плывец. Павук.	5 балаў (па 1 бале за слова)
4	Ковёр – дыван, цветок – кветка, бусы – пацеркі, мечта – мара.	4 балы (па 1 бале за правільны адказ)
5	Дараваў дачцэ, прачытаў у кнізе, пайсці ў грыбы, гулялі па вуліцах, раслі ў полі, заплакала ад болю, дайшлі да лугу, мяч для футбола.	4 балы (па 0,5 бала за выпраўленую памылку)
6	Калыска. Думка. Аб’яднанне. Праверка. Слухач. Хвароба. Варажба.	7 балаў (па 1 бале за слова)
7	Лес, ляснічы, лясніцтва, лесавік, узлесак. Ляснік, леснікі, лесніком, лесніку, лесніка.	5 балаў (па 0,5 бала за правільны варыянт)
8	Адна ў чалавека маці, адна ў яго і Радзіма. Дзе нарадзіўся, там і прыгадзіўся. З кнігай павядзешся – розуму набярэшся. З кнігаю жыць – век не тужыць. Ласкавае слова што дзень ясны. Жыццё пражыць – не поле перайсці. Любіш катацца – любі і саначкі вазіць.	7 балаў (па 1 бале за прыказку)

9	Сымон Будны, Яраслаў Мудры; Кірыла Тураўскі, Францыск Скарына; Ефрасіння Полацкая, Францішак Багушэвіч.	6 балаў (па 1 бале за правільны адказ)
10	“Музыка-чарадзей”. “Стары бацька”. “Ад крадзенага не пасыцееш”. “Андрэй за ўсіх мудрэй”. “Коцік, пеўнік і лісіца”.	5 балаў (па 1 бале за назву казкі)
Максімальная колькасць балаў – 53		

II тур

1. **Якое слова задумана?**

Першы гук у слове – [...] – трэці гук у слове *дуб*.
Другі гук у слове – [...] – націскны гук у слове *фартух*.
Трэці гук у слове – [...] – сёмы гук у слове *сыраежка*.
Чацвёрты гук у слове – [...] – зацвярдзелы гук у слове *пчалавод*.
Пяты гук у слове – [...] – агульны гук у словах *мячык* і *гняздо*.

2. **Запішы назвы беларускіх рэк у алфавітным парадку.**

Тут Дняпро бяжыць прывольна,
Сож, Бярэзіна, Дзвіна,
Прыпяць, Шчара, Свіслач, Нёман,
Вілля, Піна, Буг, Дзісна.[1]

М. Пазнякоў

3. **Перастаў літары так, каб атрымаліся назвы школьных рэчаў. Запішы атрыманыя словы, перакладзі іх на рускую мову.**

Овалак – ______________– ______________,
дпілкзэн – ______________– ______________,
угмак – ______________– ______________,
брафы – ______________– ______________,
ндзёікн – ______________– ______________,
акстшы – ______________– ______________,
ніпакчдру – ______________– ______________.

4. **Ад прыметнікаў утвары назоўнікі, якія з’яўляюцца назвамі людзей.**

Багаты – _____________,
хітры – _____________,
шчаслівы – _____________,
вясёлы –_____________,
грубы – _____________,
смелы – _____________,

баязлівы – ____________.

5. Разгадай і запішы слова, у якім:

1) тая ж прыстаўка, што і ў слове *падказаць,*
   той жа корань, што і ў слове *ножык,*
   той жа суфікс, што і ў слове *ночка,*
   той жа канчатак, што і ў слове *вада.*
2) тая ж прыстаўка, што і ў слове *перагарэць,*
   той жа корань, што і ў слове *носік,*
   той жа суфікс, што і ў слове *грузчык,*
   той жа канчатак, што і ў слове *снег.*

6. Падкрэслі назоўнікі, якія ў давальным і месным склонах маюць канчатак – і.

Вяршыня, вёска, песня, птушка, дарога, гаспадыня, кветка.

7. Выправі памылкі ў фразеалагізмах.

Біцца як карась аб лёд; выйсці мокрым з вады; да шостага поту; пчала носа не падточыць; круціцца як заяц у коле; пусціць белага пеўня; як грэчку прадаўшы.

8. Выпішы ўсе словазлучэнні са сказа (з пытаннямі).

Пасля ўдалага палявання ліса ціха ляжала ў нары.

9. Упішы ў пустыя клетачкі словы з 5 літар, якія пачынаюцца з літары *с*.

С				

Прыйдзе, тата, нашае_________.
Бацькоўскае _________ дарэмна не гаворыцца.
Колас добра не спее, калі _________ не грэе.
Якая справа, такая і _________.
На вуснах мёд, а на _________лёд.

10. Выпішы прозвішчы беларускіх пісьменнікаў. Укажы іх імёны.

Пушкін, Буйло, Карызна, Маршак, Броўка, Каліна, Купала, Гілевіч, Бунін, Ігнаценка.

№	Адказы	Колькасць балаў
1	Пушча.	1 бал за правільны адказ

NG ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРЕССА

2	Буг, Бярэзіна, Вілля, Дзвіна, Дзісна, Дняпро, Нёман, Піна, Прыпяць, Свіслач, Сож, Шчара.	6 балаў (па 0,5 бала за правільны адказ)
3	Аловак – карандаш. Пэндзлік – кисточка. Гумка – стирка. Фарбы – краски. Дзённік – дневник. Сшытак – тетрадь. Падручнік – учебник.	7 балаў (па 0,5 бала за правільны адказ)
4	Багач, хітрун, шчаслівец, весялун, грубіян, смяльчак, баязлівец.	7 балаў (па 1 бале за правільны адказ)
5	Падножка. Пераносчык.	2 балы (па 1 бале за слова)
6	Вяршыня, песня, гаспадыня.	3 балы (па 1 бале за правільны адказ)
7	Біцца як рыба аб лёд; выйсці сухім з вады; да сёмага поту; камар носа не падточыць; круціцца як вавёрка ў коле; пусціць чырвонага пеўня; як пшаніцу прадаўшы.	7 балаў (па 1 бале за правільны варыянт)
8	*Пасля* (чаго?) палявання; *ляжала* (як?) ціха; *ляжала* (дзе?) у нары; *палявання* (якога?) удалага.	4 балы (па 1 бале за правільны адказ)
9	Свята, слова, сонца, слава, справе.	5 балаў (па 1 бале за слова)
10	Канстанцыя Буйло, Уладзімір Карызна, Пятрусь Броўка, Клаўдзія Каліна, Янка Купала, Ніл Гілевіч, Рыгор Ігнаценка.	7 балаў (па 1 бале за слова)
Максімальная колькасць балаў – 49		

III тур

1. **Колькі разоў сустракаецца гук [б’] у вершы В. Віткі “Бабры”.**

Дабёр бабёр, бабраняты – на падбор.
Малайцы бабры, нашых рэк гаспадары,
Вартавыя крыніц,
І куніц.
І суніц,
І лясоў, і ласёў,
І птушыных галасоў.
Хто заб’е бабра –
Не пабачыць дабра. [2]

NG ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРЕССА

2. **Падкрэслі словы, у якіх націск падае на канчатак?**

Крапіва, баразна, медны, крама, зямля, страта, ярына, краса.

3. **Замяні выразы словамі з апострафам.**

Можа быць добрае, цёплае, дажджлівае.

Сінонім да слова афіша.

Перашкода на бегавой дарожцы.

Ахоўвае птушак ад дажджу.

Месца, дзе капаюць гліну і пясок.

Група зорак.

Усякае пустазелле.

4. **Запішы дадзеныя словазлучэнні адным словам-сінонімам.**

Ледзь чутная гутарка – ___________.

Сумка турыста – ___________.

Падземны транспарт – ___________.

Сахар у кавалачках – ___________.

Снежная бура – ___________.

Кучаравая ці завітая пасма валасоў – ___________.

Мыльная духмяная вадкасць для мыцця галавы – ___________.

5. **Расшыфруй рэбусы і запішы толькі назвы птушак.**

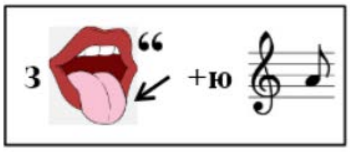

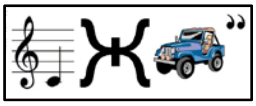

6. **Падкрэслі словы, якія з'яўляюцца назвамі страў беларускай нацыянальнай кухні.**

Жорны, аладкі, пранік, квас, чапяла, верашчака, грэбень, кулеш, праснакі, гарлач, клёцкі, прасніца.

7. **Замяні прыметнікі ў словазлучэннях сінонімамі з прыстаўкамі бяз-/бяс-, без -/бес-.**

Ціхія крокі – ____________________ крокі.

Невясёлы чалавек – ___________________ чалавек.

Правільны адказ – ___________________адказ.

Ясны дзень – ____________________дзень.

Смелы салдат – ____________________салдат.

8. **Запішы лічэбнік, які прапушчаны ва ўстойлівых спалучэннях.**

На … небе ад шчасця, падобныя як … кроплі вады, … вада на кісялі, іграць … скрыпку, працаваць да … поту, пагнацца за … зайцамі, як сабаку … лапа.

9. **Падбяры і запішы прыказкі да кожнай пары малюнкаў.**

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРЕССА

10. Размяркуй словы ў тры слупкі. У першы слупок запішы словы, якія адносяцца да свята "Вялікдзень", у другі слупок – да свята "Каляды", а ў трэці – да свята "Купалле".

Яйка, зорка, тварожная пасха, куліч, каза, пачастунак, папараць-кветка, вянок, вогнішча.

Вялікдзень	Каляды	Купалле

№	Адказы	Колькасць балаў
1	Два.	2 балы (па 1 бале за правільны адказ)
2	Крапіва, баразна, зямля, ярына, краса.	5 балаў (па 1 бале за правільны адказ)
3	Надвор'е, аб'ява, бар'ер, пер'е, кар'ер, сузор'е, бур'ян.	7 балаў (па 1 бале за слова)
4	Шэпт. Рукзак. Метро. Рафінад. Мяцеліца. Локан. Шампунь.	7 балаў (па 1 бале за правільны адказ)
5	Варона, драч, зязюля.	3 балы (па 1 бале за правільны адказ)
6	Аладкі, квас, верашчака, кулеш, праснакі, клёцкі.	6 балаў (па 1 бале за правільны адказ)
7	Бясшумныя крокі. Бязрадасны чалавек. Беспамылковы адказ. Бязвоблачны дзень. Бясстрашны салдат.	5 балаў (па 1 бале за правільны адказ)
8	Сёмым. Дзве. Сёмая. Першую. Сёмага. Двума. Пятая.	7 балаў (па 1 бале за правільны адказ)

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРЕССА

9	Зімовы дзянёк, што камароў насок. Як ваўка не кармі, ён усё ў лес глядзіць. Усякай птушцы сваё гняздо міла.	3 балы (па 1 бале за прыказку)
10	Вялікдзень: яйка, тварожная пасха, куліч. Каляды: зорка, каза, пачастунак, Купалле: папараць-кветка, вянок, вогнішча.	9 балаў (па 1 бале за правільны адказ)
Максімальная колькасць балаў – 54		

Літаратура

1. Аляксеева, В. Залатая раніца: казкі, апавяданні, вершы / В. Аляксеева. – Мінск : Звязда, 2015. – 240 с.

2. Апавяданні Васіля Віткі для дзяцей [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: karotkizmest.by – Дата доступу: 06.08.2025.

3. Жуковіч, М. В. Літаратурнае чытанне 4 клас, ч. 1 / М. В. Жуковіч, В. У. Праскаловіч. – Мінск : Акадэмія адукацыі, 2024. – 135 с.

4. Жуковіч, М. В. Літаратурнае чытанне 4 клас, ч. 2 / М. В. Жуковіч, В. У. Праскаловіч. – Мінск : Акадэмія адукацыі, 2024. – 135 с.

5. Капылоў, І. Л. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / І. Л. Капылоў. – Мінск : Беларусь, 2022. – 487 с.

6. Крынічка народнай творчасці : зборнік фальклорных твораў для дзяцей малодш. шк. узросту / склад. А. У. Івановіч, А. А.Сабіч. – Мінск : Беларусь, 2013. – 222 с.

ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРЕССА